

Četař Kepka míří na opuštěák

ANEB DVA ROKY V ZELENÉM ZA SOCIALISMU

Eliška Horáková
GYMNÁZIUM JANA KEPLERA
2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním dílem, které jsem vypracovala zcela sama.

Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem v práci čerpala či citovala, jsou uvedeny v seznamu zdrojů.

Zdiby, 14. 2. 2016

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat především svému otci, který mi poskytl jak fotografie, tak své vlastní vzpomínky a věnoval mi svůj čas.

Také bych chtěla poděkovat celé své rodině za ochotu a morální podporu.

Obsah

Fotografie	5
Úvod	6
Část I. - Historie základní vojenské služby	7
Historie v českých zemích	7
Vojenská služba dnes	8
Listina základních práv a svobod a vojenská služba	9
Část II. - Základní vojenská služba za socialismu (ZVS)	10
Účel vojenské služby	10
Jak se vyhnout vojně za socialismu	11
Hierarchie v kasárnách	13
Průběh vojny	14
Část III. - Příběh mé fotografie	15
ZVS mého otce	15
VÚ 1745 Bor u Tachova	15
Oddělení důstojníka pro evidenci	15
Podvody	16
Začátek příběhu	17
Medailonky osob na fotografii	18
Mgr. Tomáš Kepka	18
JUDr. Zdeněk Rudolecký	18
PhDr. Juraj Groch	19
Mgr. Petr Horák	19
Závěr	20
Použité prameny a literatura	21
Přílohy	23

Fotografie

Stojící zleva: Petr Horák, Juraj Groch, Zdeněk Rudolecký, Tomáš Kepka

Ležící: majitel hospody (jméno neznámé)

Fotografie byla pořízena v roce 1982 poblíž VÚ 1745 Boru u Tachova.

Úvod

Lidé v dnešní době rychle a rádi zapomínají na to špatné a vzpomínají pouze na to dobré. Nedomnívám se, že to je trendem pouze současnosti, naopak zde byl vždy, ale je nutné podotknout, že pamětníci dnešní doby, kteří částečně žili v bouřlivém dvacátém století, zažili věci, které by neměly zůstat zapomenuty. Dnes máme již mnoho způsobů, jak tyto paměti zaznamenávat.

Avšak můžeme si položit otázku, proč vůbec historii zaznamenávat? Když se, podle slov starší generace, mladí lidé o historii stejně nezajímají? Myslím si, že zde nastává zásadní generační problém ve společnosti. Chceme-li se z historie poučit a neopakovat stále stejné chyby, potřebujeme pro takové poslání dvě skupiny lidí. Lidi, od kterých historii vezmeme a lidi, kterým tuto historii předáme. Často slychávám od svých vrstevníků, že nemohou přeci vědět, jaké to bylo doopravdy za komunismu, když jim o tom nikdo nevypráví a na druhou stranu od mnoha pamětníků můžeme slyšet, jak je smutné, že jejich vyprávění nikdo nechce poslouchat.

Nemyslím si, že by jedna z generací byla na vině. Avšak často je pro mladou generaci velmi špatně představitelné, jaké to bylo žít za komunismu nebo v jiných dobách.

V této práci jsem zkoumala a šla po stopách základní vojenské služby za socialismu. K tomuto tématu jsem se dostala díky svému otci, který byl ke mně velmi laskavý a dlouze se mnou rozebíral svou vlastní vojenskou službu.

Na základě jeho vyprávění jsem došla k názoru, že je smutné, že jsem toho věděla o základní vojenské službě tak málo, i když se to přímo týkalo mého vlastního otce. Navíc tomu není tak dávno, kdy by se to bývalo týkalo i mých vrstevníků. Rozhodla jsem se, že bych měla napsat práci, která nebude pouze černobíle líčit historii vojenské služby, ale ani jsem nechtěla psát satiru na to, jak zbytečná základní vojenská služba je. Snažila jsem se zachytit všechny její klady i zápory objektivně. Cíl mé práce je, aby mohl čtenář mého věku po jejím přečtení naprosto pochopit výraz základní vojenská služba a být schopen si na celou věc udělat vlastní názor.

Část I. - Historie základní vojenské služby

Historie v českých zemích

Domnívám se, že v dnešní době si velmi málo lidí uvědomuje, že pojem základní vojenská služba není vůbec dávnou historií. V České republice byla základní vojenská služba zrušena k 1. lednu 2005 po dvouletém projednávání, jak se můžeme dočíst na internetových stránkách ministerstva vnitra.¹ Základní vojenská služba však v mnoha zemích přetrvává dodnes.

V roce 1781 Josef II. zavedl vojenskou službu pro nejchudší společenskou vrstvu nebo mohli do armády vojáci nastupovat samozřejmě dobrovolně, avšak přihlásili-li se do armády, bylo to do konce života. V roce 1868 však toto nařízení bylo obměněno a byl zaveden branný zákon, který udával všeobecnou brannou povinnost. Od té doby se týkala povinná vojenská služba většiny mužské populace a její délka byla stanovena na tři roky, u námořnictva na čtyři. Potom následovalo sedm let, kdy byli tito lidé v záloze a pak dva rok v takzvané zeměbraně. V roce 1912 se již zavedli pravidelné odvody dvakrát do roka a v roce 1920 byl vyhlášen v Československu branný zákon zahrnující všeobecnou brannou povinnost. Délka služby byla zpočátku 14 měsíců, a poté byla prodloužena. Od roku 1924 se sloužilo 18 měsíců. Po ukončení základní vojenské služby byl každý povinen absolvovat čtyři cvičení v celkové délce 14 týdnů. V průběhu dalších let se spíše uvolňovala tato povinnost a často byly pro živitele rodin, majitele zemědělských usedlostí, malých a středních živností a obchodů stanoveny jisté úlevy v základní vojenské službě. Za Protektorátu Čechy a Morava byla samostatná československá armáda z politických důvodů rozpuštěna a bylo tomu tak až do konce druhé světové války.²

Po roce 1945 však branná povinnost pokračovala. Vznikala v sedmnácti letech, k odvodu se chodilo v devatenácti a ve dvaceti se nastupovalo na dvouletou vojenskou službu. Byla zde ovšem řada situací, kdy muži do vojenské služby nenastoupili, či jim byla podstatně zkrácena. Například studenti, kteří již překročili určitou věkovou hranici nebo muži, kteří byli jediným živitelem domácnosti. V roce 1949 byl ovšem přijat nový branný zákon, který byl v průběhu dalších let ještě mnohokrát pozměněn. Ten stanovil délku základní vojenské služby

---

¹ Historie základní vojenské služby v českých zemích, Ministerstvo obrany a armáda ČR, <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3895>

² VESELOVSKÁ, Eliška, ZÁKLADNÍ VOJENSKÁ SLUŽBA V LETECH 1945 - 2003 VE VZPOMÍNKÁCH PAMĚTNÍKŮ: Magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, Etnologie, 2011

pro muže od 17 do 60 let na 24 měsíců, kteří byli podle odvodové komise uznáni schopným výkonu vojenské služby.³ V roce 1990 však byla tato doba změněna na 18 měsíců. V roce 1993 byla schválena novela branného zákona, která zkrátila délku základní vojenské služby na 12 měsíců.

15. května 2003 však tehdejší ministr obrany Jaroslav Tvrdík předložil vládě návrh na zrušení základní vojenské služby. V listopadu vláda tuto reformu schválila a tak v březnu 2004 nastoupilo posledních 878 branců. Od 1. ledna 2005 je již česká armáda plně profesionální. Branná povinnost je vyžadována pouze při ohrožení státu nebo za válečného stavu.¹ Vláda předpokládala, že díky reformě, armáda nebude mít kolik nepotřebných vojenských posádek.⁴

Vojenská služba dnes

V dnešní době již základní vojenská služba povinná pro muže není. S čímž většina lidí souhlasí, ale můžeme najít i názory, že absence vojny způsobí „dobu věčných adolescentů“. Neboť vojna byla pro většinu mužů přechod z dětství do dospělosti.⁵

„Já neříkám, že bych jim znovu přál dva roky vězení někde na východním Slovensku. Jenže na druhou stranu cítím, že potřebují nějaký impuls k tomu, aby se z nich stali chlapi.“⁵

Naše armáda je dnes ovšem plně profesionální. Zahrnuje přibližně 22 000 vojáků z povolání a 7000 civilních zaměstnanců.⁶

Vojáci mají především dnes na starost zajištění bezpečnosti a to jak u zajištění vnitřní funkce státu, tak i obranu územní celistvosti a ochranu hranic. Avšak vojáci z Integrovaného záchranného systému České republiky pomáhají i při jiných akcích než je obrana státu. Například při ekologických haváriích či likvidaci ohnisek nebezpečné nákazy a jiných bezpečnostních ohroženích. Armáda České republiky se na takové situace připravuje například na mezinárodních školeních v rámci Severoatlantické aliance a Evropské unie.⁷

---

³ O zvs, Klub vojenské historie ČESKOSLOVENSKÉ LIDOVÉ ARMÁDY, <http://csla.cz/vojenskasluzba/vzs/index.htm>

⁴ Vláda: od roku 2005 jen profesionální armáda, Novinky.cz, <http://www.novinky.cz/domaci/19516-vlada-od-roku-2005-jen-profesionalni-armada.html>

⁵ Když byla vojna jako kojná, Marek Kerles, http://www.lidovky.cz/kdyz-byla-vojna-jako-kojna-dc0-nazory.aspx?c=A060410_130957_In_nazory_vvr

⁶ Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1992 – 2015, Ministerstvo obrany, <http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=51566>

⁷ Nasazení armády v ČR, Armáda ČR, <http://www.acr.army.cz/vycvik-a-nasazeni/nasazeni-armady-v-cr-15819/>

Listina základních práv a svobod a vojenská služba

Z odstavce 1 čl.9 Listiny základních práv a svobod vyplývá, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Podle odstavce 2 písm.b) téhož článku se toto ustanovení nevztahuje na vojenskou službu nebo jinou službu stanovenou zákonem namísto povinné vojenské služby.⁸

---

⁸ Zákon č.2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Část II. - Základní vojenská služba za socialismu (ZVS)

Účel vojenské služby

Účel ZVS si asi každý člověk umí domyslet. Za Rakouska-Uherska či později bylo zkrátka a dobře potřeba chránit naši zemi. Základní vojenská služba tedy sloužila k tomu, aby se mladí muži naučili zacházet se zbraněmi a byli v případě potřeby schopni chránit naši zemi. ZVS měla ale také jinou možná odlišnou funkci. Pro mnoho mužů byla vojna jakýmsi předělem mezi dětstvím a dospělostí.

Dnes tedy v našem státě není, jak jsem již uvedla, žádná ZVS. S čímž pravděpodobně většina obyvatel souhlasí. Můj otec Petr Horák, kterého jsem zpovídala kvůli informacím o tomto tématu na otázku, jaký byl účel vojny, odpověděl:

„Vojna byla dva roky nesmyslných blbostí, kdy nám dva roky někdo něco nesmyslného přikazoval. Oni ani ti, kteří ty blbosti po nás chtěli, pořádně nevěděli, proč to po nás chtěli. Chtěl to po nich prostě někdo jiný, tak oni to chtěli zase po nás, aby měli klid.“ (Petr Horák)⁹

Avšak setkala jsem se i s jinými zajímavými výroky o základní vojenské službě.

*„Kdo byl za socialismu vojákem, většinou považuje vojnu za zbytečně ztracené roky. Že by vojna z někoho udělala chlapa, jak se tvrdívalo, to sotva, spíše lumpa. A rozhodně již nikoho nenaučila milovat socialismus a SSSR. Vojna každého hlavně naučila, jak se mistrně vyhýbat povinností. Dnešním mládencům je možno pouze závidět, že tuto čestnou povinnost plnit nemusí.“*¹⁰

Abychom zjistili, jaký názor na ZVS měli muži, kteří ji museli absolvovat, však nemusíme zpovídat pamětníky. Stačí nám bohatě seznam satirické literatury. Neboť knih o základní vojenské službě bylo napsáno mnoho a často jsou psány s nadhledem, občas i satirou. Známými zástupci jsou například Černí baroni Miloslava Švandrlíka nebo Tankový prapor Josefa Škvoreckého. Z těchto knih každý vnímavý čtenář pochopí, že převážná většina společnosti o vojně neměla nijak kladné mínění. Někteří pamětníci na druhou stranu uvádí, že vojna je důležitým mezníkem na cestě k dospělosti a uvádí, že se domnívají, že dnešním

---

⁹ Výpověď pana Petra Horáka (31. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

¹⁰ Vojenská základní služba, necyklopedie.wiki.cz,
http://necyklopedie.wikia.com/wiki/Vojenská_základní_služba

mladým mužům vojna chybí. Pro mnohé z nich také je vzpomínání na vojnu spíše jako vzpomínání na „staré dobré časy“.

„Myslím si, že vojna je dobrá zkušenost pro každého kdo se na ní dostal. Každý tam určitě zažil perné chvíle, ale i kopec srandy. Mnozí z nás si vytvořili přátelská pouta, která, jak doufám, vydrží dlouhý čas.“¹¹

Avšak takové prohlášení by sama vláda jistě hlásat nemohla. Naopak propaganda za socialismu tvrdila, že základní vojenská služba je nevyšší ctí našeho občana.¹² V satirickém románu Černí baroni můžeme nalézt trefný příklad vlivu takové propagandy:

„Soudruhu svobodníku,“ ozval se vojín Jasánek, „my všichni jsme narukovali proto, abychom mohli splnit tu nejčestnější povinnost. Chápeme těžkou mezinárodní situaci, jakož i slova soudruha Stalina, který pravil, že mír bude zachován, vezme-li lid zachování míru do svých rukou.“ (str.16)¹³

Jak se vyhnout vojně za socialismu

Nutno ovšem podotknout, že dva roky vojenské služby byly pro mnohé mladé muže opravdu nepříjemná vyhlídka budoucnosti a snažili se tak všemi nejrůznějšími způsoby vyhnout vojenské službě. Ať už ze svého přesvědčení, nebo se pouze chtěli vyhnout dvěma rokům pro ně naprosto zbytečným.

„Vojna je načasovaná na devatenáctý rok života toho mladého kluka. Vem si, že on se vyučí, má práci, nějaký vztah a má pocit, že teď má ty peníze a je plnoletý, má svobodu od rodičů a může si dělat, co chce. Najednou někdo přijde a řekne mu, že teď půjde do kasáren, tam ho ostříhají a dva roky bude poslouchat a plnit příkazy a nebude se na nic ptát. To je přeci strašný samo o sobě a navíc dva roky jsou v takhle mladém věku jako věčnost.“ (Petr Horák)¹⁴

Příklady jak se vojenské službě vyhnout najdeme i v různých smyšlených příbězích. Například v románu či filmovém zpracování knihy Občanský průkaz. Tento příběh pojednává

¹¹ MOJE VOJNA, uživatel pod jménem: Marttyn McNamara, <http://armada.apbest.cz/story/c11801735965.htm>

¹² Totalitní propaganda v Československu, Petr Štěpán, <http://vlast.cz/totalitni-propaganda/>

¹³ ŠVANDRLÍK, Miloslav, Černí baroni: válčili jsme za čepičky, Praha 1990,

¹⁴ Výpověď pana Petra Horáka (28. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

o čtyřech kamarádech, kteří za totalitního Československa prožívají své dospívání a kvůli jejich odporu k režimu a přímému vystupování se dostávají často do problémů. Tito hoši se poté na závěr příběhu snaží jakýmkoli způsobem vyhnout vojenské službě. Jeden z nich se snaží onemocnět zápallem plic.¹⁵

Avšak takové příběhy se odehrávaly i ve skutečnosti. Dva roky prostě znamenaly v mladém věku vypadnout z běžného života a strávit tuto dobu v kasárnách. Což pro mnohé nebyla zrovna nejlepší vyhlídka.

Osvobození od vojny bylo možné s tzv. modrou knížkou. Ta svého majitele od vojny osvobozovala. Byla však vydávána pouze, pokud voják nebyl způsobilý povinnou vojenskou službu absolvovat, nejčastěji ze zdravotních důvodů. Časté bylo uznání pravého či falešného fyzického problému, ale ani předstíraná duševní onemocnění nebyla výjimečné. Někteří byli dokonce ochotni se pokusit o demonstrační sebevraždu.¹⁶ Obvykle se ale kvůli získání modré knížky prováděli nejrůznější podvody např. podplácení lékařů atd.¹⁷ Avšak je pravda, že heslo „kdo nekrade, okrádá rodinu“, a jiné podvody, které provázely dobu socialismu, jsou dnes veřejně známé.

„Mnoho občanů se snažilo vyhnout zcela nebo částečně vojenské službě například proto, že ji nepovažovali za slučitelnou s jejich osobními zájmy a představami plnohodnotného materiálního prožití života,“ píše Tomek. „Ale také ze strachu z šikany nebo obavou o své pohodlí. Státní zřízení jim bylo v podstatě lhostejné nebo neměli důvěru ke způsobu, jak naplňoval jejich životní potřeby. Jediným spojujícím znakem masy těchto lidí je jejich mládí, nevyzrálost a téměř bezvýhodná situace, v níž se vlivem daného zákonného rámce ocitla. A s touto realitou se vyrovnávala jednak podle své mentální a vzdělanostní výbavy, ale i s ohledem na perspektivu svého dalšího působení ve společnosti, protože si zkrátka nechtěla zavřít dveře v systému, který nenabízel alternativu.“(Prokop Tomek)¹⁸

Další skupinou, která se mohla vyhnout základní vojenské službě, byli toxikomani. Ti se ovšem museli dobrovolně místo toho zapsat na léčení. Však někteří mladí muži radši předstírali, že toxikomani jsou a šli se léčit, než by šli na vojnu.¹⁹ Ale každý takový podvod s sebou nesl obrovská rizika.

¹⁵ ŠABACH, Petr, Občanský průkaz, Praha 2006

¹⁶ Vojenská základní služba, necyklopedie.wiki.cz,

http://necyklopedie.wikia.com/wiki/Vojenská_základní_služba

¹⁷ Výpověď pana Petra Horáka (28. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

¹⁸ Tomek Prokop, Možnosti odpírání, vyhýbání se základní vojenské službě a vojenská práce v letech 1969–1992

¹⁹ Tamtéž

„Mohl se tak totiž dopustit trestného činu podle § 266 trestního zákona maření způsobilosti k službě se sazbou šest měsíců až pět let odnětí svobody (za branné pohotovosti státu tři až deset let).“²⁰

Hierarchie v kasárnách

Československá lidová armáda, neboli zkráceně ČSLA při svém vzniku v roce 1954 zprvu převzala stávající systém hodností, který ovšem v průběhu let upravovala.

Nejnižší postavení mělo mužstvo, které se skládalo pouze z vojínů.

Nad mužstvem byli poddůstojníci, kteří byli rozděleni do tří úrovní. Nejnižší byl svobodník, nad ním desátník a nejvýše byl četař.

Nad poddůstojníky byli praporčíci, kteří byli rozděleni do šesti úrovní. Nejnižší byl rotný, pak rotmistr, nadrotmistr, podpraporčík, praporčík, a nevyšší byl nadpraporčík.

Nad praporčíky byli důstojníci, kteří byli rozděleni do sedmi úrovní. Nejnižší byl podporučík, pak poručík, nadporučík, kapitán, major, podplukovník, a nejvýše byl plukovník.

Nad důstojníky byli generálové, nejvyšší skupina vojáků. Ti měli celkem čtyři úrovně. Nejnižší byl generálmajor, generálporučík, generálplukovník a nejvyšší hodností byl armádní generál.²¹

Tot' byla hierarchie oficiální. Ovšem mezi vojáky existovala také hierarchie nepsaná. Šikana nových vojáků nebyla pouze ze strany důstojníků, ale i ze strany vojáků, kteří už na vojně byli déle než půl roku. V tomto ohledu byla vojenská služba pro mladého muže těžkou zkouškou.

„Dobří tam byli špatní. Ale nebyli ještě dost špatní na to, aby tam platilo něco jiného než pravidla těch ještě mnohem horších.“²²

„Když jsem se vrátil z Vánoc strávených doma a viděl jsem v kasárnách kluka s napadrt' rozbitou pusou. To mi došlo, že to bude každodenní boj o to, abych přežil a neměl pocit, že se ze mě stal taky zmetek.“ (Miloslav Lubas)²³

---

²⁰ Tamtéž

²¹ Vojenské hodnosti, Armáda České republiky, <http://www.armadaceskerekrepubliky.cz/vojenske-hodnosti/>

²² LUBAS, Miloslav, Janovice nikdy více, lepší kouli do palice! : Taková byla vojna za Husáka, Praha 2012

²³ Na vojně jsem si přál jen přežít, říká autor knihy o šikaně za Husáka, Marek Odstrčilík, http://xman.idnes.cz/miloslav-lubas-a-kniha-janovice-nikdy-vice-fi3-/xman-rozhovory.aspx?c=A121218_130738_xman-styl_fro

Průběh vojny

Většinou mužů se ale nic takového, jako je modrá knížka do ruky nedostalo a nastoupili do ZVS přesně tak, jak jim bylo nařízeno. Jaký byl obvyklý scénář?

Každý mužský občan, jenž byl starší osmnácti let a byl způsobilý vojenské služby, se jí musel zúčastnit. Nejdříve byl pozván na vojenskou správu a tam byl zařazen do seznamu branců.²⁴ Poté vyplnil dotazník brance a na vyzvání Okresní vojenské správy se dostavil před odvodní komisi. Krátce nato obdržel povolávací rozkaz s datem a místem nástupu základní vojenské služby.

Po nástupu byli novopečení vojáci zařazeni do přijímače. Zde se učili základním dovednostem každého vojáka např. pořadovému cvičení, střelbě ze samopalu a hlavní bylo se naučit nazpaměť přísahu a neplést si hodnosti. Po měsíci nováčci neboli „myši, bažanti nebo holubi“ složili přísahu a čekala je první pro mnohé poslední vycházka a zařazení na roty.

První půlrok byl pro nováčky nejtěžší. Obvykle „mazáci“, kteří již v kasárnách byli delší dobu, šikanovali nově příchozí a měli řadu privilegií. Obvykle po roce se voják považoval za mazáka a poslední půlrok byl na pozici „suprák“. Pro mnoho pamětníků byl převážně první rok plný šikanování a utrpení.

"Naprosto běžnou praxí byl trvale nižší status vojáků, nižší míra práv, která požívali, takzvaná mazácká vojna. S tím byla tiše srozuměna i drtivá většina vojáků z povolání." (Prokop Tomek)²⁵

Po skončení ZVS byl každý bývalý voják přidělen do zálohy.²⁶

---

²⁴ Vojenská základní služba, necyklopedie.wiki.cz,
http://necyklopedie.wikia.com/wiki/Vojenská_základní_služba

²⁵ Tomek Prokop, Šikana, skrytý problém Československé lidové armády po roce 1969

²⁶ O zvs, Klub vojenské historie ČESKOSLOVENSKÉ LIDOVÉ ARMÁDY,
<http://csla.cz/vojenskaslužba/vzs/index.htm>

Část III. - Příběh mé fotografie

ZVS mého otce

Fotografie, kterou jsem si vybrala, byla vyfocena za dob vojny mého otce. Můj otec Petr Horák byl v roce 1981 vyloučen ze studia ČVUT a ještě téhož roku dostal povolávací rozkaz a v říjnu 1981 začala jeho základní vojenská služba, která skončila v roce 1983. Sloužil v Boru u Tachova u útvaru VÚ 1745. Ve vojenské službě byl pak otec zařazen do oddělení důstojníka pro evidenci. Sám otec mi řekl, že pro něj vojna není ničím, bez čeho by nemohl žít, ale naopak že to byly dva promrhané roky. Nemůže a ani ovšem nepopírá, že by si z vojny neodnesl nějaký ten zajímavý zážitek či historku. Asi tak jako většina mužů, se kterými jsem toto téma rozebírala, nebo jsem jejich názory pouze četla.

VÚ 1745 Bor u Tachova

Bor u Tachova byl jedním z těch útvarů, které byly v těsné blízkosti s pohraničím. Bor u Tachova je město vzdálené od hranic 27,2 km. Blíže hranicím byla již jenom pohraniční stráž. Ta měla sice na starost obranu a strážení hranic, ovšem v případě obrany země byla stažena ze svých pozic a nejbližší vojenský útvar by byl povolán k boji proti nepřátelským jednotkám. Tudíž v případě potřeby by byl vojenský útvar „obětován“ a poslán do boje jako první.²⁷

Vzhledem k tedy neúplně výhodné pozici daného útvaru a složení jeho vojáků otec o tomto útvaru mluví jako o „útvary pro odpadlíky“. V rozhovoru mi také vyprávěl, že i vojáci z povolání, kteří měli brance na starost, v tomto útvaru byli spíše za trest. Co se týče složení vojáků, většina z nich byla nějakým způsobem u státu špatně zapsána či byli na vojnu zařazeni pozdě, stejně jako otec který rukoval v říjnu, když v srpnu přestal studovat, a tak byli zařazeni do VÚ 1745 Boru u Tachova.

Oddělení důstojníka pro evidenci

Můj otec byl na vojenské službě přidělen do oddělení důstojníka pro evidenci. Popravdě jsem si pod tímto názvem nic moc představit nedokázala.

---

²⁷ Výpověď pana Petra Horáka (31. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

„V podstatě jsme jenom počítali dokola a dokola vojáky.“ (Petr Horák)²⁸

V tomto oddělení měli vojáci na starosti sepisovat dokumenty, které zaznamenávaly, jakou práci má ten či onen voják, který má dovolenou, který voják si již vybral dovolenou atd. Dá se říci, že se jednalo o úřednickou práci.

Avšak jak jsem se ze zповědi svého otce dozvěděla, mezi vojáky záleželo na tom, kde jste pracovali, neboť jste tím získávali jakési výhody či by se dalo dokonce říct „společenské postavení“ mezi vojáky. Například důstojníci mohli být povýšeni každé dva roky. Povýšení pro ně znamenalo lepší postavení a samozřejmě také více peněz, proto pro ně bylo poměrně podstatné. Pro toto povýšení bylo ovšem zapotřebí vyplnit čtyřstránkový složitý formulář. Tento formulář se poté odnesl na oddělení důstojníka pro evidenci a zde jej vojáci zkontrolovali, a pokud jej odsouhlasili, důstojník mohl formulář odevzdat a být povýšen.

Pokud ovšem vyplnil kolonky špatně, vojáci mu mohli oznámit, že jej pouze špatně vyplnil a poslat ho pryč nebo mu mohli pomoci. Důstojník měl na tuto formalitu většinou pouze měsíc či méně a věděl, že vojáci z evidence dobře vědí, jak formulář vyplnit správně. Většinou se tak s vojáky nějakým způsobem dohodl a tuto laskavost jim pak zase oplatil.²⁹

Podvody

Mnoho lidí je toho názoru, že je vojenská služba naučila spíš podvádět a vyhýbat se povinnostem, než že by je naučila disciplíně. S nižšími vojáky se na vojně nikdy nezacházelo s respektem. Spíše často pamětníci mluví o šikaně, kterou zažívali.

„Já končil jaro 85 a je fakt, že už ta šikana co jsem poznal jako fasman byla mírnější. Z vyprávění vím, že naši mázové to měly hodně kruté.“³⁰

Pochopitelně, že přísným přístupem si důstojníci získávali autoritu, ale ne vždy. Často docházelo k tomu, že vojáci nedodržovali pravidla. Například pokud se jim nepodařilo dostat vycházku, tak pokud jim alespoň trochu nechyběla odvaha, nechali si udělit vycházku od kapitána Plotu nebo majora Díry.³¹

---

²⁸ Výpověď pana Petra Horáka (28. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

²⁹ Tamtéž

³⁰ ZVS ve vzpomínkách, uživatel pod jménem: Bouma, <http://www.specku.estranky.cz/clanky/popec.19.html>

³¹ Vojenská základní služba, necyklopedie.wiki.cz,
http://necyklopedie.wikia.com/wiki/Vojenská_základní_služba

Avšak existovaly i jiné způsoby, jak se dostat do potíží, které byly daleko jednodušší. Například pokud voják nenosil kanady a přistihl ho důstojník. Tresty za takové prohřešky by se ale dali spíše nazvat „buzerací“.

Horších podvodů se pak mohli dopustit například vojáci při zapisování evidence. Například otec mi vyprávěl, že v oddělení důstojníka pro evidenci občas, pokud si to mohli dovolit, vypsalí někomu krátkodobé volno k opuštění posádky či naopak někomu nezapsali dovolenou, kterou již měl. Voják tak získal například dva dny dovolené navíc.

„Kdyby nás někdo chytil, byl by to průšvih jako blázen.“ (Petr Horák)³²

Nejčastěji byl trestem řev důstojníků a práce navíc. Za větší prohřešky byli vojáci posíláni do vězení v kasárenském komplexu.

Začátek příběhu

Ve skutečnosti, i když to z fotografie není úplně patrné, jedná se o oslavu. Četař Tomáš Kepka, stojící osoba první zprava, totiž dostal krátkodobé volno k opuštění posádky neboli „opušťák“. Vlák domů vojínu Kepkovi odjížděl ve dvě hodiny ráno a se svými kamarády z útvaru, s Petrem Horákem, Jurajem Grochem a Zdeňkem Rudoleckým, se shodli na tom, že takovou událost je třeba patřičně oslavit. Proto se již na večer, četař Kepka oficiálně, ostatní neoficiálně, vytratil z kasáren a namířili si to do blízké hospody.

Tato hospoda se nacházela asi dva kilometry od kasáren. Avšak vzhledem k politické situaci majitel, ležící osoba uprostřed fotografie, tuto hospodu provozoval „na černo“, což byla ideální možnost pro tuto skupinu vojáků, jelikož pokud by je někdo udal, pravděpodobně by skončili všichni ve vězení včetně četaře Kepky. Všichni se ale s majitelem hospody znali a tak měli, kde rozlučku strávit.

Uvnitř hospody měl majitel malou lednici, jež byla plná lahvového piva, které na fotografii například drží v ruce Petr Horák, stojící osoba první zleva. U této lednice, podle vyprávění mého otce, seděl otec majitele hospody. Byl to staříčkový pán, který měl na krku zavěšen otvírák na provázku a vždy, pokud měl někdo zájem, otevřel lednici, vyndal z ní pivo, svědomitě ho otevřel a podal dané osobě. Majitel hospody byl také vášnivým sběratelem klobouků a po stěnách své hospody měl vyvěšené své nejlepší kousky.

---

³² Výpověď pana Petra Horáka (8. 2. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

Vojáci s majitelem hospody a s jeho otcem tedy posedávali v hospodě, pili pivo a bavili se rozhovorem a vyprávěním, když dostali výborný nápad, že by se při této příležitosti mohli všichni v těch kloboucích vyfotit. Majitel souhlasil a tak si každý voják vybral takový klobouk a k němu rekvizity, které považoval za vhodné, a vojáci s majitelem hospody se vyfotili.

Oslava pokračovala dál až do doby, kdy museli vojáci už vyrazit na zastávku a doprovodit Tomáše Kepku na vlak. Vojáci v podnapilém stavu vyrazili, a když četař Kepka nastoupil do vlaku, zbytek skupiny se vrátit dírou v plotě do kasáren.

Na tuto událost vedení nikdy nepřišlo, nikdo vojáky neudal a jediné, co bylo nahlášeno, bylo chybějící sako vojína Horáka.³³

Medailonky osob na fotografii

Každý přijel na vojnu s jinou historií. S vlastním příběhem. To platí i pro čtyři vojáky na fotografii.

Mgr. Tomáš Kepka

Pan Kepka se již před vojnu podle vyprávění otce zajímal o filmografii a divadlo. Po vojně vystudoval Akademii múzických umění v Praze v letech 1986-1991. A v dnešní době bydlí v Praze na Vinohradech a pracuje jako profesor na vysoké škole, kde vyučuje režii a sám pracuje jako režisér, dramaturg a herec.

Na fotografii můžeme vidět, že si Tomáš Kepka, první zprava, vybral pro focení buřinku a s menším knírkem pod vousy připomíná záměrně Charlieho Chaplina. Tomáš Kepka se tím snažil pravděpodobně vyjádřit už tehdy svou lásku k filmu a filmovému průmyslu.

JUDr. Zdeněk Rudolecký

Zdeněk Rudolecký chtěl vždy studovat právo a to se mu také po vojenské službě podařilo. Zdeněk Rudolecký dnes žije v Hradci Králové a je aktivním právníkem.

Na fotografii můžeme vidět, že Zdeněk Rudolecký, osoba druhá zprava, má na hlavě klobouk, ve kterém připomíná téměř Lincolna a v ústech, jak se patří, má též vloženou fajfku. Pravděpodobně podobnost s Lincolnem nebude náhodná, Zdeněk Rudolecký totiž obdivoval tohoto státníka za jeho prosazování práva a spravedlnosti.

---

³³ Výpověď pana Petra Horáka (31. 1. 2016) záznam v osobním archivu E. Horákové

PhDr. Juraj Groch

Rodiče Juraje Grocha byli velvyslanci v zahraničí a on tam vyrůstal s nimi. Avšak v osmnácti letech se musel vrátit, aby zde nastoupil na vojenskou službu. Velmi ho to mrzelo, protože měl původně studovat sochařství v Barceloně. Na vojně učil své spolubojovníky anglicky a také se mu podařilo přesvědčit kulturního velitele útvaru, aby mu dovolil postavit v kasárnách sochu. Byla to socha dlaně, která držela vajíčko, což symbolizovalo pevnou ruku sovětské armády chránící dokonalý stát (dokonalý tvar vejce). Avšak vojáci si brzy našli jinou interpretaci sochy a také jiný název. Záhořovy parohy, neboť major Záhoř byl velitel útvaru.

V dnešní době žije Juraj Groch v Brně a je spoluvlastníkem a jednatelem jachtingové školy.

Na fotografii je pan Groch druhou stojící osobou zleva. Jako pokrývku hlavy si zapůjčil policejní čepici britského typu, v ruce svírá fotbalový míč a do úst má vloženou fajfku. Podle vyprávění měl velký obdiv k Velké Británii.

Mgr. Petr Horák

Můj dědeček vždy chtěl, aby jeho tři synové byli vojáky z povolání, avšak ani u jednoho z nich se tak nestalo. Můj otec vystudoval střední průmyslovou školu v Ústí nad Labem a ihned poté studoval ČVUT v Praze. Bohužel z ČVUT byl v srpnu roku 1981 vyloučen.

Po vojenské službě vystudoval Právnickou fakultu v Praze. Dnes žije ve Zdibech a pracuje na krajském úřadě.

Na fotografii se otec, osoba první zleva, snažil vypadat jako Miloš Hrma ve filmu Ostře sledované vlaky. Což zdůvodňuje přítomnost nádražácké čepice a láhve u úst, která měla představovat píšťalku.³⁴

---

³⁴ Tamtéž

Závěr

V mé práci jsem se snažila objektivně zachytit, co základní vojenská služba za socialismu znamenala. Při hledání pramenů pro svou práci jsem narazila na fakt, že není lehké narazit na pramen či literaturu, která by se věnovala pouze základní vojenské službě a jejím stinným i světlým stránkám.

Dle mého názoru v tomto tématu hraje zvláštní roli skutečnost, že povinná vojenská služba v České republice není nijak dávnou minulostí a existují země, pro které je stále ještě aktuálním faktem. Nesmíme také zapomínat, že tomu není ani rok, co naše vláda uvažovala o obnovení povinné vojenské služby.

Vojna zkrátka není téma, které je připravené pro uložení do archivu. Což může být jedním z důvodů, proč nejlepšími možnostmi pro zjišťování informací o tomto tématu je četba autentických knih. Existuje velké množství knih a příběhů, ale také například internetových stránek a fór, kde muži vypráví své příběhy z vojny a líčí své dva roky „v zeleném“. Mnoho z nich je ale spíše neobjektivních. Jistě můžeme říct, že se ze zjevné subjektivity můžeme mnoho dozvědět, ale je těžké si poté vytvořit vlastní názor. Když jsem v rámci této práce měla možnost číst knihy jako např. Černí baroni aneb jak jsme válčili za čepičky, Tankový prapor nebo Janovice nikdy více, lepší kouli do palice, měla jsem pocit, jako kdyby nikdo nemohl na povinné vojenské službě shledat nic pozitivního, avšak po delším uvažování jsem dospěla k názoru, že by jistě prospěšná být mohla a potvrdil mi to i můj největší zdroj, kterým bylo vyprávění mého otce, Petra Horáka.

Při svém bádání jsem na stránkách Vojenského historického ústavu objevila citát: „*Kdo nezná svou minulost, je odsouzen ji opakovat.*“³⁵ Myslím, že jsou to velmi sečtělá slova, která přesně popisují, jaký smysl má historické bádání. A zároveň se domnívám, že se týkají i povinné vojenské služby. Při historii základní vojenské služby se totiž nestuduje pouze část dějin armády, armádních zbraní, ale také můžeme tímto způsobem opět odhalovat aspekty tehdejší doby. Například za komunismu si můžeme povšimnout, že vojenská přísaha nese znaky komunistické propagandy apod.

Myslím si, že bychom měli být vděční za to, že mezi námi ještě stále žijí muži, kteří svou ochotní nám o své vojenské službě vyprávět a měli bychom této možnosti využít, neboť kdo chce tvořit budoucnost, musí znát svou minulost.

---

³⁵ Vojenský historický ústav, <http://www.vhu.cz/>

Použité prameny a literatura

Archivní prameny

- Soukromý archiv Petra Horáka - fotografie
- Archiv V. Hartmana – fotografie, [online - <http://www.vojensko.cz/kasarna-vu-1745-bor-u-tachova>]

Literatura

- Tomek Prokop, Šikana, skrytý problém Československé lidové armády po roce 1969, roč. 61, č. 2, (2012), s. 30-41
- Tomek Prokop, Možnosti odpírání, vyhýbání se základní vojenské službě a vojenská práce v letech 1969–1992, roč. 62, č. 2 (2013), s. 4-19
- LUBAS, Miloslav, *Janovice nikdy více, lepší kouli do palice! : Taková byla vojna za Husáka*, Praha 2012, Mladá fronta, počet stran: 288, ISBN: 978-80-204-2693-2
- ŠVANDRLÍK, Miloslav, *Černí baroni: válčili jsme za čepičky*, Praha 1990, Mladá fronta, počet stran: 383, ISBN: 80-204-0181-4
- VESELOVSKÁ, Eliška, *ZÁKLADNÍ VOJENSKÁ SLUŽBA V LETECH 1945 - 2003 VE VZPOMÍNKÁCH PAMĚTNÍKŮ: Magisterská diplomová práce*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav evropské etnologie, Etnologie, 2011, počet stran: 152, příloh: 16, Vedoucí práce: doc. PhDr. Martina Pavlicová, CSc.
- ŠABACH, Petr, *Občanský průkaz*, Praha 2006, Paseka, počet stran: 179, ISBN: 807185817X
- Ústava České republiky, Listina základních práv a svobod, ÚZ, nakladatelství: Sagid, číslo: 612, 2007

Internetové zdroje

- *Historie základní vojenské služby v českých zemích*, Ministerstvo obrany a armáda ČR, [online] [cit. 2016-01-28] <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3895>
- *O zvs*, Klub vojenské historie ČESKOSLOVENSKÉ LIDOVÉ ARMÁDY, [online] [cit. 2016-02-05] <http://csla.cz/vojenskasluzba/vzs/index.htm>
- *Vláda: od roku 2005 jen profesionální armáda*, Novinky.cz [online] [cit. 2016-01-28] <http://www.novinky.cz/domaci/19516-vlada-od-roku-2005-jen-profesionalni-armada.html>

- *Když byla vojna jako kojná*, Marek Kerles [online] [cit. 2016-01-30]
http://www.lidovky.cz/kdyz-byla-vojna-jako-kojna-dc0-/nazory.aspx?c=A060410_130957_ln_nazory_vvr
- *Vývoj skutečných počtů osob v resortu MO ČR v letech 1992 – 2015*, Ministerstvo obrany [online] [cit. 2015-02-03]
<http://www.mocr.army.cz/scripts/detail.php?id=51566>
- *Nasazení armády v ČR*, Armáda ČR [online] [cit. 2016-01-29]
<http://www.acr.army.cz/vycvik-a-nasazeni/nasazeni-armady-v-cr-15819/>
- *Vojenská základní služba*, necyklopedie.wiki.cz [online] [cit. 2016-01-28]
http://necyklopedie.wikia.com/wiki/Vojenská_základní_služba
- *MOJE VOJNA*, uživatel pod jménem: Marttyn McNamara [online] [cit. 2016-02-08]
<http://armada.apbest.cz/story/cl1801735965.htm>
- *Totalitní propaganda v Československu*, Petr Štěpán [online] [cit. 2016-02-01]
<http://vlast.cz/totalitni-propaganda/>
- *Vojenské hodnosti*, Armáda České republiky [online] [cit. 2016-01-31]
<http://www.armadaceskerepubliky.cz/vojenske-hodnosti/>
- *Na vojně jsem si přál jen přežít, říká autor knihy o šikaně za Husáka*, Marek Odstrčilík, [online] [cit. 2016-01-31] http://xman.idnes.cz/miloslav-lubas-a-kniha-janovice-nikdy-vice-fi3-/xman-rozhovory.aspx?c=A121218_130738_xman-styl_fro
- *ZVS ve vzpomínkách*, uživatel pod jménem: Bouma [online] [cit. 2016-02-03]
<http://www.specku.estranky.cz/clanky/pokec.19.html>
- Vojenský historický ústav, <http://www.vhu.cz/>

Osobní záznamy

- Výpověď pana Petra Horáka (28. 1. 2016, 31. 1. 2016, 8. 2.2016); záznam v osobním archivu E. Horákové

Přílohy

Příloha č. 1: Přísaha:

Každý voják v ZVS, který byl v ČSLA, musel složit po prvním měsíci ve službě tuto přísahu:

Já, občan Československé socialistické republiky, vědom si své čestné vlastenecké povinnosti, přísahám před bojovou zástavou věrnost pracujícím lidu vedenému Komunistickou stranou Československa.

Slibuji, že budu vojákem statečným a ukázněným, že budu důsledně a iniciativně plnit ustanovení vojenských řádů, rozkazy velitelů a zachovávat vojenské tajemství.

Svědomitě se budu učit ovládat vojenskou techniku a zbraně, svěřené mi pracujícím lidem a připravovat se na boj, abych mohl na rozkaz prezidenta a vlády Československé socialistické republiky co nejlépe bránit svou vlast a její socialistický řád proti každému nepříteli.

Pro obranu socialismu jsem vždy připraven stát pevně v řadách ozbrojených sil Československé socialistické republiky po boku Sovětské armády i armád ostatních socialistických zemí v boji proti jeho nepřátelům a nasadit i svůj život k dosažení vítězství.

*Tak přísahám!*³⁶

Příloha č. 2: Krátký vojenský slovníček:³⁷

Sahara	Žádost mazáka o pití
Bufet	Žádost mazáka o jídlo
Za pár!	Používalo se, pokud po mazákovi někdo něco chtěl. Říkal tím, že za pár dní jde do civilu.
GUMA	Označení pro důstojníky
Bagr	Lžíce
Špagát, absík	Absolventi vysokých škol
Blembák	přilba
Holub, bažant	nováček
Opušťák, KVOP	krátkodobé volno k opuštění posádky
Svopka, SVOP	Svévolné volno opuštění posádky, trestem bylo 7 dní ve vězení.

---

³⁶ <http://csla.cz/vojenskasluzba/vzs/prisaha.htm>

³⁷ <http://csla.cz/vojenskasluzba/vzs/prisaha.htm>

Rajón	Úklid
Apelplac	nástupiště před dozorčím posádky k přebírání vězňů
Buzerplac	Prostor pro posádkové nástupy a cvičení
Deveťák	dozorčí útvaru
Bonzák	odznak oficiálně zvaný „Vzorný voják“
Káděčko, KD	konzervovaná dávka potravin
Sajgon	Ostrá buzerace

Obrázek č. 1: Tomáš Kepka, Zdeněk Rudolecký, Juraj Groch a Petr Horák s otcem majitele (zleva doprava) uvnitř hospody³⁸

Obrázek č. 2: Vojíni Dan Emiger, Vašek Kotalík a Petr Horák, (zleva doprava) momentka z vojny³⁹

³⁸ Soukromý archiv Petra Horáka

³⁹ Tamtéž

Obrázek č. 3: Vojáci ročníku 1981 až 1983 z VÚ 1745 Bor u Tachova posílali toto oznámení svým kamarádům, aby se informovali o svém brzkém návratu.⁴⁰

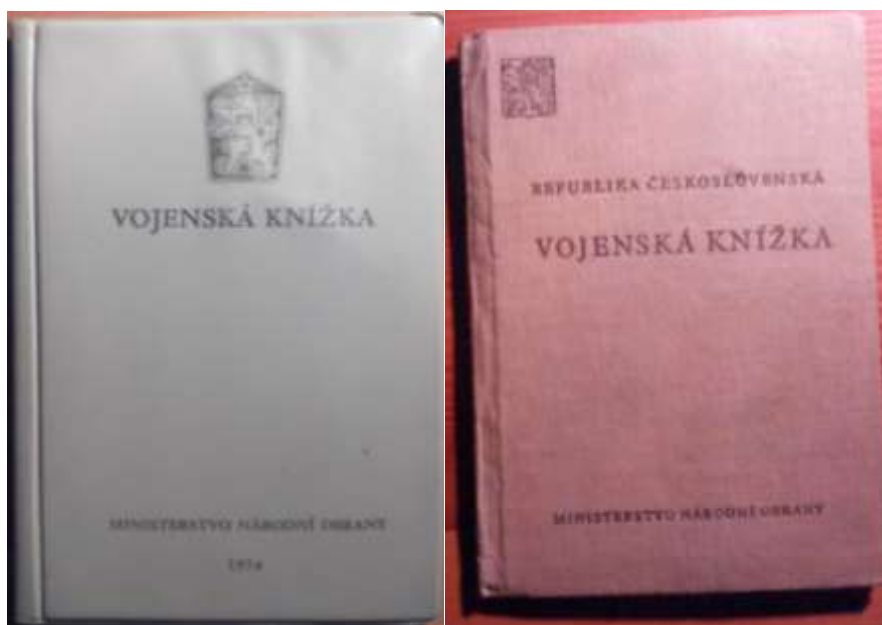

Obrázek č. 4: Obaly vojenských knížek, první z roku 1976, druhá z roku 1956 (zleva doprava)⁴¹

---

⁴⁰ Tamtéž

⁴¹ Tamtéž

Obrázek č. 5: Hlavní dvoustrana vojenské knížky, vojenská knížka Petra Horáka z roku 1976 (roz. Bělohlávek)⁴²

Obrázek č. 6: Hlavní dvoustrana vojenské knížky, vojenská knížka Františka Bělohlávka z roku 1956⁴³

⁴² Tamtéž

⁴³ Tamtéž

Obrázek č. 7: Dnešní pohled na bránu vedoucí do vojenského komplexu, foceno prosinec 2014⁴⁴

Obrázek č. 8: Dnešní pohled na „buzerplac“ v pozadí budovou, která sloužila jako jídelna a kuchyně, foceno 2014⁴⁵

⁴⁴ Archiv V. Hartmana [online - <http://www.vojensko.cz/kasarna-vu-1745-bor-u-tachova>]

⁴⁵ Tamtéž

Obrázek č. 9: Propagandistický plakát za socialistického Československa⁴⁶

---

⁴⁶ Totalitní propaganda v Československu, Petr Štěpán [online] <http://vlast.cz/totalitni-propaganda/>